

Сезона 2015/2016

Петак, 13. мај 2016. године
Задужбина Илије М. Коларца у 19 часова

Циклус: За мегаломане

Диригент: **Данијел Рајскин**
Солиста: **Алексеј Володин**, клавир

БЕТОВЕН МАРАТОН

Лудвиг ван Бетовен: Концерт за клавир и оркестар бр. 2 у Бе-дуру, оп. 19

Allegro con brio
Adagio
Rondo – Molto allegro

Трајање: око 28 минута

Лудвиг ван Бетовен: Концерт за клавир и оркестар бр. 1 у Це-дуру, оп. 15

Allegro con brio
Largo
Rondo – Allegro

Трајање: око 36 минута

***

Лудвиг ван Бетовен: Концерт за клавир и оркестар бр. 3 у це-молу, оп. 37

Allegro con brio
Largo
Rondo – Allegro

Трајање: око 34 минута

Лудвиг ван Бетовен: Концерт за клавир и оркестар бр. 4 у Ге-дуру, оп. 58

Allegro moderato
Andante con motto
Rondo (Vivace)

Трајање: око 34 минута

***

Лудвиг ван Бетовен: Концерт за клавир и оркестар бр. 5 у Ес-дуру, оп. 73 (*Емперор*)

Allegro
Adagio un poco mosso
Rondo – Allegro ma non troppo

Трајање: око 38 минута

Концертмајстори: **Тијана Милошевић и Мирослав Павловић**

Након што је Волфганг Амадеус Моцарт поставио темеље концертантне пијанистичке литературе, овај жанр је до краја 19. века доживео прави процват. Док је у раним концертима за клавир (али и другим делима) **Лудвига ван Бетовена** (1770-1827), евидентан утицај Хајдна и Моцарта, карактеристике његовог индивидуалног стила постају видљиве од Трећег клавирског концерта. У следећим остварењима из овог жанра, аутор успоставља нову везу између између клавира као индивидуалног инструмента и оркестра који добија веома значајну улогу, која превазилази пређашњу функцију солистичке пратње.

Иако према мишљењу многих музиколога, клавирски концерти Лудвига ван Бетовена не спадају у највише домете његовог стваралачког опус, као што је то случај са симфонијама, клавирским сонатама и камерном музиком, ова дела много говоре о његовом специфичном стилском развоју, којим је историју музике довео до прага романтичарског стила.

Када је имао свега четрнаест година, Бетовен је начинио прве покушаје да напише клавирски концерт у Ес-дуру, од кога је сачуван само солистички парт. Неколико година касније, вратио се компоновању у истом жанру, овог пута у Де-дуру, од чега је опстао само први део. Први комплетан клавирски концерт, нумерисан као бр. 2, у Бе-дуру оп. 19, Бетовен је почео да пише 1795, али га је финализирао три године касније. **Концерт за клавир и оркестар бр. 2** је премијерно извео аутор, у бечком Дворском театру, и посветио га је Карлу Никласу Едлеру фон Никелсбергу. Дело је штампано 1801. године, али до тог времена Клавирски концерт у Це-дуру је већ био публикован, иако је хронолошки настао након Концерта у Бе-дуру. Због тога, нумерација не одговара хронологији настанка две композиције, које ће на овом концерту бити изведене по редоследу настанка.

Иако је Бетовен сматрао да ово дело није једно од његових најбољих, оно је доживело велики успех код публике, и лансирало Бетовена као једног од нових бечких талената тог времена.

Први став приказује очигледне утицаје Хајднове и Моцартове традиције, и конципиран у је у традиционалној троставачној форми. Други, лагани став доноси неке од типичних карактеристика Бетовеновог мелодијског стила, док трећи, конципиран као рондо-соната, црпи инспирацију из бечког фолклора, док ритмички пулс указује на ономотопеју пролећа.

Концерт за клавир и оркестар бр. 1 у Це-дуру, оп. 15 настао је 1798. године, а први пут га је у Прагу извео аутор, у оквиру турнеје током које се афирмисао као пијаниста-виртоуз. Концерт у Це-дуру био је трећи Бетовенов покушај у овом жанру: након концерта у Ес-дуру који никада није штампан, 1794. завршио је концерт у Бе-дуру, да би четири године касније настао и концерт у Це-дуру. Пошто је Концерт за клавир и оркестар у Це-дуру, оп. 15, штампан први, као такав је и званично нумерисан.

Дело је написано у класичној троставачној концертантној форми. Иако ни стилски ни формално још увек не излази из оквира Хајднове и Моцартове традиције, оно садржи елементе Бетовенове индивидуалне уметничке поетике, који ће бити карактеристични за његове наредне клавирске концерте. Клавирска деоница је бриљантна и виртуозна, и очигледно писана с циљем да представи пијанистичко умеће тада младог аутора. Међутим, у поређењу с првим концертом у Ес-дуру, Бетовен у овом делу успева да успостави много бољу равнотежу између рада на тематском садржају и приказивања техничких могућности солисте.

Концерт за клавир и оркестар бр. 3 у це-молу, оп. 37 настао је 1800. године, а премијерно је изведен тек 5. априла 1803. године, поново са аутором као солистом.

Дело припада ранијем Бетовеновом стваралачком периоду, у којем је компоновао дела различитих профила и жанрова. У формама у којима се у великој мери ослањао на традицију својих претходника Хајдна и Моцарта, Бетовен није био склон експерименту, док је у делимично неистраженим областима често примењивао веома смеле технике и композициона решења. Због тога је у сва три своја прва клавирска концерта користио сасвим традиционалну концертантну форму. Још један од разлога за то свакако је била и чињеница да је концерте писао наменски – за сопствене виртуозне солистичке наступе, који су као такви били подложни сталној промени и импровизацији свог аутора и извођача. Према причи, пред премијерно извођење Концерта бр. 3, соло деоница готово да није ни била написана. Странице партитуре су биле углавном празне, уз неколико *хијероглифа* који су Бетовену служили само као подсетник. Тек када би концерт постао довољно често извођен и познат публици, Бетовен је дело припремао и давао дозволу да се штампа, и почињао да пише ново. Ово објашњава и каснији број опуса Концерта бр. 3 и чињеницу да је штампан тек 1804. године.

Иако је дело писано веома конвенционално, и у звучном резултату указује на Моцартову традицију, Бетовен демонстрира зрело мајсторство форме и концепције. Први став је класичан сонатни облик са оркестарском и солистичком експозицијом, развојним делом, репризом и кодом, други је тродел, а трећи рондо, чија је структура послужила и Јоханесу Брамсу као снажан узор за писање Клавирског концерта бр. 1.

Последњи пут када се Лудвиг ван Бетовен појавио као солиста пред публиком, у театру *An der Wien* 1808. године, изведен је **Концерт за клавир и оркестар бр. 4** у Ге-дуру, оп. 58, настао 1805-6. То је и последње дело које је Бетовен написао за себе, а целокупне припреме за концерт наговештавале су његов неуспех – пробае за предуги и исцрпљујући програм нису биле добро организоване, музичари су

се жалили на хладноћу у сали, а међу публиком су се догађали и инциденти. Поред слабог одјека међу публиком, Бетовен је доживео и финансијски неуспех, да би тек после композиторове смрти овај концерт достигао популарност међу извођачима и публиком. Као што је случај са многим важним делима музичке литературе, и ово дело је накнадно открио млади Феликс Менделсон, 1836. године. Први пут је музичка литература забележила случај да солиста започне концерт пре него што оркестар у одвојеној експозицији најави тематски материјал. Очекивана снага и блистави виртуозитет замењени су лириком и интимним наступом солисте, али и оркестра. Насупрот бриљантном карактеру прва три концерта и грандиозним звуком последњег *Емперора*, Четврти концерт одликује свечани, али деликатан звук у којем је клавир равноправни партнер. *Разговор* оркестра и солисте у другом ставу камерног је карактера, и доноси тематски материјал у унисону гудачких инструмената који се смењује са деликатним, једва чујним пасажима у солистичкој деоници, који пред крај става добијају на звуку. Ковитлац енергије и драматуршка кулминација припада финалу у форми ронда. И поред тога, његов звук је достојанствен, без претераних емоција и у складу са атмосфером целокупног концерта.

Инспирисан делима Хајдна и Моцарта, Бетовен је развио класични стил до крајњих граница и закорачио у романтизам стварајући сопствену уметничку поетику. **Пети клавирски концерт** у Ес-дуру, оп. 73 припада средњем стваралачком периоду, који је, према карактеру дела, назван *херојским* и означен као најзначајнији, имајући у виду да су тада настала нека од његових најзначајнијих дела – симфоније од бр. 3 до бр. 8, клавирске сонате *Валдштајн* и *Апационата*, као и опера *Фиделио*, Виолински концерт и друге. Пети концерт за клавир и оркестар је настао између 1809-1811. у Бечу и посвећен је надвојводи Рудолфу, Бетовеновом мецени и ученику. Премијерно је изведен 1811. године, у Гевандхаусу у Лајпцигу, са солистом Фридрихом Шнајдером, док је главни актер бечке премијере био Карл Черни годину дана касније. Поднаслов овог концерта не потиче од композитора, него од његовог енглеског издавача, Јохана Баптиста Крамера, који је препознао *атмосферу* овог дела назвавши га *царским - Емперор*. Троставачна форма не одступа од традиционалне концертантне форме. Први став заузима централно место у циклусу, својом формом, али и трајањем од око двадесет минута. Уместо класичне двоструке експозиције, на почетку доминира монументални увод који представља значајан корак ка романтизму – после сваког од три оркестарска акорда, солиста изводи кратки пасаж импровизаторског карактера у форми каденце, али записан у нотном тексту. После оркестарске експозиције, у солистичкој експозицији срећемо новину у односу на период класицизма, а што је карактеристично за све његове клавирске концерте – трећу тему поверену искључиво солистичком инструменту. Рад са материјалом досеже границе свог развоја варијационом техником, богатим фигурацијама и хармонским током. Лагани став доноси очекивани контраст расположења, и без паузе води ка завршном ставу у форми ронда.

Асја Радоњић